

ADAM ÖLDÜRME OLAYINDA SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL FAKTÖRLERİN ÖNEMİ

Talın İÇLİ (*)

GİRİŞ VE AMAÇ

Her sosyal sistemde mevcut değerlerden, normlardan, âdet, örf, gelenek ve göreneklerden sapmalar görülebilir.

Küçük toplumlarda kişiler sosyal problemleri yaşayarak gördükleri için, problemlerin kişilere etkili daha keskin olur. Büyük toplumlarda sosyal problemler basın-yayın, radyo, televizyon gibi araçlarla etkili yapar. «Sosyal problem ile sosyal oluşum arasında sıkı bir ilişki vardır. Sosyal problem sosyal oluşum sonucu ortaya çıkan, toplumun çoğunluğunun istemediği davranış kalıplarıdır» (1)

Sapmanın cinsine göre toplumun gösterdiği tepkilerin şekli ve şiddeti değişir. Örneğin, yasalara uymamak suçtur, ceza tepkisiyle karşılaşır. Bir evlenme âdetine uymamakla, adam öldürmek hiç bir sosyal yapıda aynı tepkiyi görmez. Çünkü insan yaşamı aynı zamanda yasalara korunma altına alınmıştır.

Suç tanımlarının nicelik ve niteliği toplumlara ve her toplumda da zaman içinde toplumsal değişmeye bağlı olarak farklılıklar göstermektedir.

Sadece yasal açıdan bakıldığı zaman suç mevcut hukuk kurallarının ihlal edilmesi olarak tanımlanabilir. Suç gerek yasal gerekse sosyolojik açıdan görelli bir olaydır. Ceza yasalarının muhtevası zaman içinde genişler değişir. Bir dönemde suç teşkil eden bir davranış

(*) Yrd. Doç. Dr. H.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

(1) N. Nirun, Sosyal Sistemlerde Sapmalar. Araştırma VIII. 1870 den ayrı basım. A.Ü. Basımevi, Ankara, 1972, s. 408-409.

niş bir başka dönemde suç olmayabilir. Bunun aksi de mümkündür. Gene aynı davranışın farklı toplumlarda değerlendirilmesi farklı biçimlerde olabilir.

Suçla karşı ilgi yüzyıllardır sürmekle birlikte suçlu davranışın ortaya çıkmasına neden olan faktörlerin bilimsel olarak incelenmesi son yüzyıldan öteye gidememektedir. Önceleri genellikle suçun tabiatı hakkında yazılmış ve spekülasyon yapılmış, suçlu ile çok az ilgilenilmiştir. 18. yüzyıl sonlarında bazı yazarlar örneğin, İtalya'da Cesare Beccaria suçu basit olarak yasa dışı davranıştan duyulan hazzın, alınacak cezadan duyulacak acıdan daha fazla olduğu bir davranış olarak açıklamıştır.(2) Bu açıklamanın temelinde her insanın kendi davranışından sorumlu olduğu tezi yatmaktadır.

Suç konusundaki ilk bilimsel çalışmalar bir İtalyan askeri doktoru olan Cesare Lombroso ile başlamıştır. Lombroso, çalışmalarına suçluların anatomisini inceleyerek başladı.

Suç homojen bir davranış tipi olmadığı için suçu sınıflama çabaları da eskilere dayanmaktadır. Toplumun refah ve düzeni ile ters düşen, toplum ve birey için ciddi tehlike arzeden suçlara cürüm, diğerlerine kabahat denilmiştir. Yani ölü topluma verilen zarardır.

Suçlar için yapılan bu sınıflamalar suçlular için de yapılmıştır. Örneğin, cinayet işleyene katil, hırsızlık yapana hırsız denilmiştir.

Kriminolog W. A. Bonger suçları, ekonomik suçlar, cinsel suçlar, politik suçlar ve diğer tür suçlar olarak sınıflamıştır. Bu suç türlerinin hepsinde ana motif intikamdır.(3)

Suçlar aynı zamanda şahısa karşı, mala karşı, toplum ahlakına karşı şeklinde de sınıflanmışlardır. Bu tür sınıflamalarda temel amaç istatistikseidir.

ŞAHISA KARŞI SUÇLARDAN ADAM ÖLDÜRME :

Uygulamadaki farklılıklara rağmen günümüzde adam öldürme gibi bir suç hemen her toplumda birbirine benzer şiddette ceza tepkisiyle karşılaşır. Çünkü adam öldürme suçları arasında en dramatik

(2) Marshal B. Clinard, *Sociology of Deviant Behavior*. Holt, Rinehart and Winston Inc., New York, 1968, s. 204.

(3) W. A. Bonger, *Criminality and Economic Conditions*. Little Brown and Camp., Boston, 1916, s. 536-37.

olanıdır denilebilir. Adam öldürme genellikle yakın sosyal ilişkiler içinde ortaya çıkar. Fail ve mağdurun yakın ve süreli ilişki içinde olması sıklıkla görülür.

Adam öldürmenin kişisel çatışmayı çözme metodu olarak kullanılması ülkeden ülkeye, ülke içinde bölgeden bölgeye zaman içinde büyük değişiklik göstermektedir.

Adam öldürme en genel anlamda insanın bilerek, isteyerek yada planlamadan kaza sonucu bir başka insanın hayatına son vermesi olayıdır.

Yaşam hakkı üzerindeki tartışmalar çok eskilerde başlamış günümüzde de halen devam etmektedir. Örneğin, pozitivistlerden Ferri'ye göre, insanın yaşamı üzerinde sadece hakkı değil aynı zamanda doğal yetkisi de vardır. Carrara ise, insan yaşamı üzerinde sadece kendisinin değil yakınlarının da hakkı olduğunu savunur. Günümüzde bitkisel hayata girmiş, yaşamı makineye bağlı hastaların yaşamlarına devam ettirilip ettirilmemesi hususu tartışmalara konu olmaktadır.

Adam öldürme herşeyden önce sarpmış bir davranıştır. Bu davranış yaygın olarak görüldüğü, mevcut kültürün bir unsuru haline geldiği toplumlar büyük bir sosyal problemle karşı karşıyadırlar.

Halen çatışmaları çözmek için hemen her toplumda çeşitli yöntemlerle başvuru olan adam öldürme olayının süphesiz sadece sosyolojik boyutlarda incelenmesi yeterli olmaz. Genel olarak suçluların bir kısmında bazı psikolojik ve fizyolojik bozuklukların olabileceği gözden uzak tutulmamalıdır. Bunun yanında, biz muhtevasi sosyal olan adam öldürme olayında sosyal değişkenlerin çok etkili olduğu ve suçluların da ortak bazı sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip kişiler oldukları varsayımı ile çalışmamıza başladık.

Genelde insanların neden suç işledikleri sorusu açıklığa kavuşturulursa, neden adam öldürdükleri sorusu da büyük ölçüde cevaplanmış olacaktır konusundayız.

METODOLOJİ

Çalışmamızda adam öldürmenin sosyo-ekonomik ve kültürel unsurları konulu saha araştırmasının genel olarak suç ve adam öldürme konusundaki mevcut çalışma sonuçlarının ışığı altında sosyolojik değerlendirmesi yapılmaya çalışılmaktadır.

Çalışmanın uygulamalı kısmı Ankara Yarıaçık Cezaevinde adam öldürme suçundan hükümlü 234 mahkuma soru kağıdı uygulanması ve elde edilen verilerin değerlendirilmesinden ibarettir.

Soru kağıdı mahkumlara 1985 Aralık ve 1986 Ocak aylarında küçük gruplar halinde uygulanmıştır. Sorular çoktan seçmeli ve açık uçlu olmak üzere iki tipte hazırlanmıştır. Yanlış işaretlenen sorular ve soru kağıtları değerlendirme dışı bırakılmıştır. Bir kısım hükümlü bazı soruları cevaplamamakta ısrar ettiği için toplam frekans tablosundan tabloya farklı görünmektedir. Soru kağıdı uygulanan kişilerin bazılarının okuma ve yazma yetersizliği çalışmamıza bazı güçlükler getirmiştir.

Bazı değişkenler arası muhtemel ilişkiler biserial korelasyon tekniği ve ki-kare tekniği kullanılarak hesaplanmıştır. Değişkenlerle ilgili özellikler tablolar haline getirilerek yüzde oranlar halinde ifade edilmiş, bazı gruplarda ortalama değerler bulunmuştur.

Toplanan veriler yardımıyla genel olarak suçun suçluluğun ve adam öldürmenin sosyolojik analizi yapılmaya çalışılmıştır.

ADAM ÖLDÜRME KONUSUNDA BAZI GENEL VE SOSYOLOJİK TEORİLER

Günümüzde adam öldürme olayına hem suç işleyen hem suça maruz kalan kişi açısından yaklaşmaktadır.

Adam öldürme olayının toplumsal, hukuksal, psikolojik, biyolojik ve fizyolojik boyutlarda incelenmesi mümkündür.

Sosyo-ekonomik statü ve suçlu davranış olasılığı ile ilgili birden çok teori veya yaklaşım sayılabilir. Bunlardan bazıları anomi, sosyalizasyon, psikodinamik, alt kültürel, aykırılıkların birleşmesi (differential Association), ekolojik, çatışmacı, faydacı, etiketleme teorileridir.

Bunlardan bazıları örneğin, anomi ve alt kültür teorileri sosyal sınıflarla ilgilidir, diğerleri daha geneldir.

Adam öldürme olayının arkasında sosyolojik özelliklerle birlikte bazı psikolojik faktörleri de inceleyen araştırmacılardan biri A. Stevens Giannel dir. Giannel, «Crimino Synthesis» isimli çalışması ile genelde kasıtlı adam öldürme olayına açıklık getirmeye çalışmıştır. Ona göre, kasıtlı adam öldürme anında suçluda bulunan hayal ki-

rıklığı yüksek, gerçekte ilişki zayıf, tatmin olma potansiyeli yüksektir.(4)

Bu teori öldürmenin gerçekleşmesi için gerekli koşullardan söz ediyor fakat iç güdüleri dikkate almıyor.

F. Westham, «A Sign For Cain» isimli çalışmasında kişinin adam öldürme nedenleri, yaptığı diğer davranışların nedenlerinden farklı değildir görüşünü getirmektedir. Bu davranışlar kıskançlık, korku ve ısrarlı korkunç onlar, hayal kırıklığı ile sonuçlanan cinsel gelişme, intikom hırsı, düşmanlık, kırgınlık, vahşi arzular, sadistçe saplantılar, aşağılanmalar, affedilmeyen küçümsenmeler, hemen hemen her alanda rekabet gibi her cins olumsuz duygulara dayanırlar. Bu duygular değişik şartlarda örf ve adetlere bağlı olarak farklı şekiller alabilirler.»(5)

Wentham ve Giannel, kişisel nedenler yanında bazı sosyal nedenlere de önem vermişlerdir. Wentham tahrik faktörü üzerinde durmuş, tahrikin kişisel onu rasyonalize etmenin ise sosyal olduğunu savunmuştur. Bu kişi ile toplumun karşılaştığı yerdir.

Bu konuda bir başka çalışma örneği J. W. Lambert, N. Blackmon ve J. A. Weiss'e aittir. Lambert ve arkadaşları «Sudden Murderers» isimli çalışmalarında St Louis'deki Malcolm Bliss Psikiyatri Hastanesinde 153 suçlu arasında mağdurlarını oniden öldüren 13 kişiyi incelemişlerdir. Bu grupta özellikle ailelerin tutumları ve çocuk yetiştirme yöntemleri ele alınmıştır. Sonuç olarak babaların sıcak hatta aşırı koruyucu tutumlarının hiç olmadığı akeine düşmanca, reddedici ve aşırı kuracı tutumda oldukları görülmüştür. 3 vakada çocuğu yetiştirilmesi sürecinde baba yoktur. 3 vakada babanın tutumu bilinmemektedir. Annenin çocuğun yetiştirilmesi periyodundaki tutumu daha kararlı bulunmuştur. 11 vakada annenin tutumu aşırı koruyucu, 2 vakada ise belirsizdir. Hiç bir vakada annenin tutumu tatmin edici derecede sıcak olmayıp ilgisiz, hatta düşmanca bulunmuştur. 3 vaka dışında çocuğun babasına aşırı duygusal bağlılığı görülmemiştir. Babaya karşı tutum genellikle (8 vaka) düşmanca veya ilgisizdir (2 vaka). 13 kişiden sadece 1 tanesi ev ile ilişkilerini tümüyle koparmıştır. Suçlu gurubun eğitim düzeyleri de oldukça düşük bulunmuştur. 13 ki-

(4) Albert Ellis and John M. Gullo. *Murder and Assassination* Lyle Stuart Comp., New York, 1971, s. 76.

(5) Ibid. s. 76-77.

şiden sadece 1 tanesi lise mezunudur. Çalışma sonuçları, bu kişilerin çoğunun sık iş değiştirdiklerini ve ekonomik yönden düşük gelir düzeyinde yer aldıklarını ortaya koymuştur. Suçlu gurup elemanlarının hemen hepsi başkalarıyla iyi geçinme eğiliminde oldukları halde sıkıntı ve başarısızlıklarından başkalarını mesul tutmuşlardır. Hepsinde pişmanlık, izole olma, başarısızlık, yenilme duygularına rastlanmıştır. Çoğu içe dönük kişiler olarak tanımlanmıştır. Ailelerinin genel ekonomik düzeyleri yüksek olmakla birlikte coğrafi yönden oldukça stabil oldukları ve kişinin yetişme sürecinde hep aynı yerde yaşadıkları saptanmıştır.(6)

Aynı çalışma, ailede annenin hakim olma eğilimi, anne ile babanın iyi anlaşamamaları, babanın negatif bir figür olarak bulunması, ilgisizliği yada yokluğunu göstermiştir. Zihinsel kapasitelerinin oldukça yeterli olması yanında adam öldürenlerin okulda, işte hatta askerlikte başarısız, bir yerden bir yere sürüklenen, daha fazla sorumluluk isteyen buna karşılık mevcut sorumluluklarıyla başa çıkamayan kişiler oldukları gözlenmiştir.

Adam öldürme konusundaki yaklaşımı buraya kadar verilen çalışmalara bir ölçü de paralellik gösteren bir başka çalışma A. Henry ve J.F. Short'un araştırmalarıdır. Aynı şartlarda bir bireyin intiharı, diğerinin adam öldürmeyi seçtiği sorusuyla çalışmalarına başlayan Henry ve Short, öldürme olaylarında saldırganlık, hayal kırıklığı, sosyal anomi ve izolasyon ilişkisini araştırırlar.

Henry ve Short'a göre, adam öldürme statü hiyerarşisindeki pozisyonla negatif yönde, davranış üzerinde dış baskının gücü ile pozitif yönde değişir. Sert disiplin ve katı ebeveyn beklenti ve istekleri muhtemelen yüksek intihar ve düşük adam öldürme psikolojisi yaratır.(7)

Henry ve Short'un bulgularını destekleyen S. Palmer'in araştırma sonuçlarına göre, adam öldürenlerin erkek kardeşleriyle kıyaslandığında stress ve fizik disipline daha fazla maruz kaldıkları görülmüştür.(8)

(6) Ibid, s. 80-81.

(7) Andrew Henry and James F. Short. **Suicide and Homicide**. The Free Press, New York, 1954, s. 31.

(8) Ellis and Gullo. Op. cit. s. 82.

Şehir sosyal yapısı ile suçluluk arasındaki ilişkiyi araştıran Richard Quinney, suç türlerinin ekonomik statü, aile statüsü ve ırk ile korelasyonunu araştırmıştır. Genel olarak suç oranları ekonomik statü ile negatif, ırk ile pozitif ilişki bulunmuştur. Adam öldürme ekonomik statü ve aile statüsü ile negatif, ırk ile pozitif ilişki bulunmuştur.(9)

Quinney'e göre, kentleşmiş ve endüstrileşmiş ülkelerde intihar oranları yükselme, adam öldürme oranları düşme eğilimi gösterir. Kırsal bölgelerde bunun tersi bir eğilim varken, orta derecede endüstrileşmiş ve kentleşmiş bölgelerde adam öldürme ve intihar birbirine yakın oranlar gösterir. Quinney, Henry ve Short ve Menninger'in geliştirdikleri intihar ve adam öldürmenin fonksiyonel alternatifler olduğu tezini reddeder. Quinney, intihar ve adam öldürmenin birbirinden ayrı iki fenomen olduğu ileri sürer. O'na göre, toplumlar ekonomik gelişmelerine göre değişirler. Bu gelişme intihar ve adam öldürmeyi meydana getiren şartları oluşturur. Yüksek adam öldürme oranları kırsal, endüstrileşmemiş bölgelerin karakteristikleri olarak göze carpar.(10)

Mc Knight ve arkadaşları, 100 adam öldürme ve 28 yaralama suçu işleyen kişi ile yaptıkları çalışma sonunda bazı ortak sosyolojik özellikler saptamışlardır. Bunlar :

1 — Vakaların hemen hemen % 50'sinde adam öldürme aile içinde cereyan eder.

2 — Adam öldürmenin en yoğun olduğu dönem 30-35 yaşlar arasındaki dönemdir.

3 — İlkbahar ve sonbaharda adam öldürme oranlarında yükselme görülür.

4 — Adam öldürme olaylarının çoğu fahiş yada mağdurun yerleşim yeri yakınında veya meskeninde cereyan eder.

5 — Ateşli silah öldürmede çok sık kullanılır.

6 — Suçluların çoğu öldürüldükten sonra kaçmaya teşebbüs etmemişlerdir.

(9) Harwin L. Voss, David M. Petersen, *Ecology, Crime and Delinquency*-Meredith Corp., New York, 1971, s: 265-270.

(10) Ellis and Gullo, op. cit., s. 90.

Bu ortak özellikler yanında suçluların çoğunun rahatsız hatta şizofrenik kişiler olduğu saptanmıştır.(11)

J. H. Gillin, adam öldürme nedenlerine yönelik çalışmasını Wisconsin Hapishanesindeki 92 hükümlü ile yapmıştır. Bu çalışmada statü kaybı, ekonomik güvensizlik, kültür çatışması, ailevi çatışmalar ve sosyal yetersizlik faktörleri üzerine odaklanmıştır. Deney ve kontrol gruplarını bu faktörler bakımından karşılaştıran Gillin, suçlu grup üyelerinin okulu daha küçük yaşta terk ettiklerini veya terketme eğiliminde olduklarını, daha erken yaşta çalışmaya başlayıp, daha sık iş değiştirdiklerini, eşleriyle uyumsuz ilişkiler içinde olduklarını, profesyonel suçlu eğiliminde olmadıklarını, adam öldürenlerin toplumda daha popüler kişi olacakları duygusuna kapıldıklarını, şehir yaşamı içinde kaybolduklarını ve mükerrer suçlu olma eğilimi göstermediklerini belirtmiştir.(12)

Bu teori belirtilen faktörler doğrudan suç nedeni olmayıp, suç nedenleriyle ilişkili faktörlerdir şeklinde eleştirilere uğramıştır.

Suç teorileri içinde en iyi bilinenlerinden olan ve bir çok suç türüne uygulanabilen bir teori Edwin H. Sutherland'ın «Differential Association» (Aykırılıkların Birleşmesi) teorisidir.

Differential Association teorisinin temelinde suçlu davranışın öğrenildiği hipotezi yatar. Suçlu davranış herhangi bir davranışın öğrenilmesi gibi suçlu gurupla, ki bu gurup yasaları uyulması zorunlu olmayan kurallar olarak gören üyelerden oluşmuştur, temas sonucu öğrenilir. Bu temasın önceliği, yoğunluğu ve sıklığı önemlidir.

Sutherland, ırk, kültür çatışması, aile ve ev, sosyal kurumlar, sosyal yapı ile çocuk ve yetişkin suçluluk ilişkisini araştırmıştır. Özellikle çocuk suçluluğu -aile ilişkisini incelerken ailedeki bazı özelliklere önem vermiştir. Bunlar arasında ailede suçlu bireylerin bulunması, tek çocuk olma, yetersiz ebeveyn kontrolü, ihmal, işsizlik yetersiz gelir gibi ekonomik baskılar ve parçalanmış aile sayılabilir.(13)

Sutherland'ın evlilik durumu ve suç ilişkisi konusunda yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre, suç oranının en düşük olduğu grup ev-

(11) Ibid., s. 92.

(12) Ibid., s. 79.

(13) Edwin H. Sutherland **The Principles of Criminology**. J. B. Lippincott and Comp., Philadelphia, 1960, s. 216-232.

İllerdir. İkinci sırada dul olanlar ve bekârlar gelir, suç oranının en yüksek olduğu grup boşanmış olanlardır. Boşanmış kişilerin suç oranı tüm yaş gruplarında her iki cins için en yüksektir.(14)

Sonuç olarak denilebilir ki, evlilik suçluluk ve suçsüzlükte kişinin temas ettiği davranış kalıplarını belirlemesi nedeniyle önemlidir. Sutherland'e göre düşük sosyo-ekonomik sınıftan gelenlerde suç oranı üst sosyo-ekonomik sınıfa göre çok daha yüksektir.(15)

Sutherland, suç nedenlerinin kişisel etkileşimle ilgili olduğunu savunmuştur.(16)

Adam öldürme konusunda önemli araştırmalar yapan Marvin E. Wolfgang, «Patterns in Criminal Homicide» adlı eserinde sosyolojik analizlerini sunmuştur.

Philadelphia'ya ait verilerle 1 Ocak 1948 ve 31 Aralık 1952 tarihleri arasında polise kayıtlı adam öldürmekten hükümlü 588 kişi ile çalışma yapmıştır. Çalışmasının büyük bölümünü suçluların güdülere, suçlulararası kişisel ilişkiler, suç mağdurları, suçluların ırk, yaş, cinsiyet farklılıkları, kullandıkları metodlar ve silahlar, alkol ve adam öldürme arasındaki ilişkiler, bir suç işlerken ortaya çıkan adam öldürmeler, çözümlenmemiş cinayetler, adam öldürme-intihar ilişkisine ayırmıştır.(17)

Wolfgang, adam öldürme ile yaş ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi ortaya koymuş ve bu ilişkiyi, bu gün hemen hemen genel geçerlik kazanmış bir yasa olarak ifade etmiştir. Buna göre, tipik katil 20 yaşlarında ve kendisinden biraz daha yaşlı birisini öldüren kimse-dir. (18) Buluş çağı sonraları, 20 yaş civarı ve 30 yaşın ilk yılları adam öldürme oranının en yüksek olduğu yaşlardır. Bazı özel durumlar hariç 14 yaşın altında ve 40 yaşın üstünde olanlarda adam öldürme oranı düşüktür. (19)

(14) Ibid., s. 232.

(15) Ibid., s. 234.

(16) Ibid., s. 265.

(17) Ellis and Gullo, op. cit., s. 84-85.

(18) Richard D. Knudten. *Crime In A Complex Society: An Introduction to Criminology*. The Dorsey Press, Illinois, 1970, s. 147.

(19) Marwin E. Wolfgang. *Studies In Homicide*. Harper and Row, New York, 1967, s. 3-4.

Adam öldürme nedenleriyle az ilgili olmakla birlikte çalışma sonuçları ilginç ve önemlidir. Bu sonuçlar şöyle özetlenebilir :

1 — Suçlu davranış büyük ölçüde planlanmamış fakat gözle-
nebilir ve tahmin edilebilir bir davranıştır.

2 — Yaz aylarında adam öldürme oranlarında artma görülür,
fakat mevsimler ve aylarla bu oranlar arasında belirgin bir ilişki
yoktur.

3 — Adam öldürme haftanın günleri ve günün saatleriyle be-
lirgin şekilde ilişkilidir. Hafta sonu özellikle cumartesi gecesi saat
20.00 ve 02.00 arası adam öldürme oranı yüksektir. Bu sonuç aynı
konuda yapılmış başka çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermek-
tedir.

4 — Adam öldürme genellikle kızgınlık, aile kavgaları, kıskanç-
lık, para konusunda tartışmalar ve hırsızlık sonucu işlenmektedir.
(Her 10 vakadan 8'inde durum böyledir).

5 — Eğer suç kadın tarafından kadına karşı işlenmişse olay
daha kişisel bir görünüm kazanır. Fail ve mağdur genellikle çok
yakın ve uzun süreli bir ilişki içindedirler.

6 — İncelenen olayların 1/4 kadarı mağdurun bir davranış ya-
da tutumu ile çabuklaştırılmıştır.

7 — Adam öldürme sonucunda intihar İngiltere'de A.B.D.'den
6 defa daha sık görülür. (20)

Wolfgang, adam öldürme oranının alt sınıfa mensup olanlarda
diğer sınıflardan daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Bu sonu-
cu sonucunu adam öldürme nedenleri büyük ölçüde ekonomiktir
şeklinde vurgulamıştır. (21)

Wolfgang, cinayetlerin ev dışında daha sık cereyan ettiğini, suç
mahallinin cinslere göre farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Örneğin,
erkekler daha çok sokakta öldürülüp, sokakta ölürken, kadınlar ya-
tak odası, banyo ve mutfakta öldürülür ve öldürmek için kesici
aletler ve zehir tercih ederler. (22)

(20) Ellis and Gulio, op. cit., s. 85-86

(21) Wolfgang, op. cit., s. 5-19.

(22) Ibid., s. 21.

Wolfgang'ın adam öldürme konusundaki analizi alt-kültür ve genel kültür arasındaki çatışmaya ışık tutabilir. Wolfgang, genel olarak suç konusunda geliştirdiği alt-kültür teorisini adam öldürme suçuna şöyle uygulamıştır :

1 — Bu alt-kültür genel kültür elemanlarına oranla daha çok hayal kırıklığına uğramış rahatsız kişilerden ibarettir.

2 — Bu alt-kültürde bireyler işleri ve yaşama alışkanlıkları nedeniyle hafta içinde düşmanca tavırlara ve endişeye neden olabilecek şekilde baskı altındadırlar. Hafta sonunda iş sorumluluğunun azalması, fazla miktarda alkol tüketimi, kişisel ilişkilerin yoğunlaşması ve bunun sonucu ortaya çıkan hayal kırıklığı ile endişe ve düşmanlıklarını dışa vururlar.

3 — Zihinsel ve ruhsal bozukluğu olan bazı kişiler kısmen bu eksiklikleri nedeniyle alt kültürün üyesi durumundadırlar.

4 — Yanlış eğitilmiş ve bir çok şeyden yoksun bırakılmış alt kültür mensupları genel kültüre bu ayrımla nedeniyle küskündürler. Bunun sonucu da mensubu oldukları alt kültüre ve genel kültüre dolaylı yada dolaysız düşmanlık beslerler.

5 — Alt kültür üyeleri bir çok nedene bağlı olarak genel kültür mensuplarından daha çok rasyonel fıkirlere sahip olabilirler. (23)

Canı karşı işlenen suçlar ve cinayet ile ilgili ilgili bir teoride Finlandiyalı kriminolog Veli Verkko'ya atılır. Teori dinamik ve statik olmak üzere iki kısımdan oluşmuştur. Verkko'ya göre statik yasa : «Canı karşı suçların yüksek oranda işlendiği ülkelerde kadın mağdurların oranı düşüktür. Aynı şekilde canı karşı suçların oranının düşük olduğu ülkelere kadın mağdurların yüzdesi canı karşı suçların oranının yüksek olduğu ülkelere kıyasla fazladır.» (24)

Dinamik yasa : «Eğer bir ülkede canı karşı suçların oranında bir artış varsa bu artış sadece erkek mağdurların sayısını etkiler. Eğer bir ülkede canı karşı suç oranları düşme gösteriyorsa bu düşüş etkisini sadece erkek mağdurların sayısında gösterir.» (25)

Verkko'nun bu hipotezlerine ek olarak, kadın mağdur oranıyla ilgili iki hipotezi daha vardır :

(23) Ellis and Gallo, op. cit., s. 87-88.

(24) Wolfgang, op. cit., s. 37.

(25) Ibid., s. 39.

1 — Cana karşı suç oranının yüksek olduğu ülkelerde kadın failerin yüzdesi düşüktür.

2 — Cana karşı suçların düşük olduğu ülkelerde kadın failerin yüzdesi cana karşı suç oranının yüksek olduğu ülkelere göre belirgin bir fazlalık gösterir. (26)

Fa'il açısından dinamik yasayı şöyle belirtir: «Eğer bir ülkede cana karşı işlenen suç sayısında bir artış varsa bu artış etkisini erkek failerin sayısında gösterir. Eğer bir ülkede cana karşı işlenen suç sayısı düşmanlık ise, bu düşüş etkisini erkek failerin sayısında gösterir.» (27)

Verkko bu çalışmalarına ek olarak, günün saatleriyle adam öldürme arasındaki ilişkiyi araştırmış ve kasıtlı adam öldürmelerin genelde 18.00 - 21.00 saatleri arasında işlendiği sonucuna varmıştır. (28)

Adam öldürme-intihar ilişkisini inceleyen R. Knudten'e göre, İngiltere ve Galler'de tüm adam öldürmelerin hemen hemen 1/3'üne yakını intiharla sonuçlanır. Mağdurun çok küçük yaşlarda olduğu durumlarda ve kazara adam öldürmelerde intihar pişmanlık ve vicdanazabı sonucu ortaya çıkan bir davranış olarak görülür. Yeni evli kadın failerin cinayetten sonra intihar etmelerine sık rastlanırsa da, cinayet sonucunda failin intiharı tüm olayların küçük bir kısmını teşkil eder. (29)

Adam öldürme oranlarının etnik, irkial ve sınıfsal duruma göre önemli ölçüde farklılıklar gösterdiği Henry Allen Bullock'un Houston'da 489 katil ile yaptığı çalışma sonucunda ortaya konmuştur. Buna göre suçların % 87'den fazlası şehir merkezine yakın yerlerde işlenmiştir. (30)

Adam öldüren veya öldürmeye teşebbüs edenler diğer suç türleriyle pek ilişkili bulunmamışlardır. D.J. Rittman ve W. Handy'nin

(26) Ibid.

(27) Ibid., s. 42.

(28) Sulhi Dönmezer. *Kriminoloji*. İstanbul Hukuk Fak. Yay. 6. basım, 1981, s. 213.

(29) Knudten, op. cit., s. 151-153.

(30) Marshall B. Clinard. *The Sociology of Deviant Dehavis*. Holt Rinehard and Comp., New York, 1968, s. 260.

Saint Louis'deki çalışma sonuçları faillerin çoğunun daha önce başka bir suçtan tutuklanmadıklarını veya hüküm giymediklerini göstermiştir. (31)

Sheldon Hackney ve Raymond D. Gastil, çalışmalarında bir çok sosyal ve ekonomik değişkenin etkisi kontrol altında tutulsa dahi, bölgesel farklılıkların devam ettiğini göstermişlerdir. (32)

Şehirin sosyo-ekonomik şartlarının suça etkisi ile ilgili çalışmaların en iyi bilinenlerinden bir Clifford Shaw ve Henry McKay'ın 21 Şehirin farklı bölgelerinde çocuk suçluluğu yaptıkları karşılaştırmalı çalışmadır. Buna göre, nüfusları ve etnik kompozisyonları tümüyle değiştiği halde sosyo-ekonomik yönden şehir bölgelerinde aynı suçluluk görünüşleri ısrarla devam etmektedir. Shaw ve McKay, yoksulluk, heterojenlik ve hareketliliğin çocuk suçluluğu oranlarını yükselttiği sonucuna varmışlardır. Bu üç faktörden yoksulluk ve önemli faktör olarak vurgulanmıştır. (33) Çalışmaları bu konuda daha sonra yapılan bir çok çalışmaya temel teşkil etmektedir.

Judith ve Peter Blau, yoksulluk ve ekonomik eşitsizliğin gerçekten şehir suçluluğunun temel kaynağını teşkil edip etmediği sorusu ile çalışmalarına başlamışlardır. Ekonomik eşitsizlik kontrol altında tutulduğunda, yoksulluk ve suçluluk arasındaki pozitif ilişki ortadan kalkmaktadır. (34)

Suç oranının yüksekliği Blau'lara göre irksal ve ekonomik eşitsizliklerdir. Siyah-beyaz ırklar arasındaki ekonomik eşitsizlikler suç oranlarını etkilemektedir.

Çalışma sonuçlarına göre, ekonomik eşitsizliklerin suç oranları üzerindeki etkisinin beklentilerden daha fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı ırka mensup olanlar arasında gelir eşitsizliğinin cürüm oranları üzerinde önemli ve doğrudan etkisi bulunamamış fakat genel suç oranları üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Aynı zaman-

(31) Ibid., s. 261.

(32) Judith R. Blau and Peter M. Blau, *The Cost of Inequality: Metropolitan Structure and Violent Crime*. *Ame. Socio. Review*. 1982, Vol. 47. (Febiuary) s. 115.

(33) Ibid.,

(34) Ibid., s. 121.

da, hırsızlığın aksine, adam öldürme oranları üzerinde doğrudan belirgin etkisi görülmiştir. (35)

Charles R. Tittle, sosyal sınıflarda suçlu davranış arasındaki ilişkiyi incelerken daha önce yapılmış çalışma sonuçlarını eleştirerek işe başlamıştır. Ona göre, sosyal sınıflarla suç arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların çoğu mevcut varsayımlarla araştırmalarına başladıkları için objektif olamamışlardır. Oysa sınıflarla suçlu davranış arasındaki negatif ilişki kesin kurallara bağlanamaz. (36)

Kırsal kesimde adam öldürme oranlarını inceleyen Kenneth P. Wilkinson, ilk çalışmasında 1968-77 dönemine ait adam öldürme sayılarını, 1970 ve 1975 nüfus sayımlarını kullanmıştır. Çalışma sonucu kırsallığın, boşanma oranlarının, siyah yüzdesinin, yoksulluğun ve nüfus yoğunluğunun adam öldürme oranlarını yükselttiğini belirtmiştir. Adam öldürme oranları üzerinde kırsallık ve yoksulluğun birlikte etkileri pozitif, kırsallık ve nüfus yoğunluğunun birlikte etkileri ile siyah yüzdesi ve boşanma oranlarının birlikte etkileri negatif bulunmuştur. (37)

İlk çalışmasında bazı hususları yeterince açıklığa kavuşturmadığı düşüncesiyle bu konuda ikinci bir çalışma daha yapan Wilkinson, kırsal kesimin kısıtlayıcı geleneksel değerleri ve yoksulluğu gibi özellikleri daha önce yapılmış bazı çalışmaların ışığı altında ele almıştır. Durkheim ile aynı paralele olarak modern yerleşimlerde geleneksel değerlerin ısrarla korunması intihar oranını yükseltir, boşanma oranını düşürür, fakat adam öldürme ve diğer tip suçlara belirgin bir etkisi olmadığı sonucuna varır. Kırsallık oranının çok yüksek ve çok düşük olduğu yerlerde adam öldürme oranları yüksek bulunmuştur. Kırsallık ve yoksulluk arttıkça cana yönelik olmayan suçların oranında düşme, adam öldürme, intihar ve boşanma oranlarında yükselme saptanmıştır. (38)

David Cantar ve Kenneth C. Land II. Dünya Savaşı sonrasında A.B.D.'de işsizliğin sadece adam öldürme oranlarına değil hemen

(35) Ibid., s. 126.

(36) Charles R. Tittle. *Social Class and Criminal Behavior: A Critique of the Theoretical Foundation*. **Social Forces**. Vol. 62 : 2, December 1983, s. 344-358.

(37) Kenneth P. Wilkinson. *A Research Note On Homicide and Rurality*. **Social Forces**. Volume 63 : 2, December 1984, s. 445-453.

(38) Kenneth P. Wilkinson *Rurality And Patterns of Social Disruption*. **Rural Sociology**, Vol. 49. No. 1, Spring 1984, s. 23-36.

hemen bütün suç oranlarına etkisini incelemişlerdir. Onlara göre, işsizlik oranının artmasının daha önce düşünüldüğü gibi suç oranları üzerinde pozitif etkisi yoktur. Çalışma sonuçlarına göre, işsizlik suç oranları üzerinde hem pozitif hem negatif etkilidir. Özellikle adam öldürme, oto hırsızlığı, soygun gibi suçlara kısmi negatif etkili, hırsızlık gibi sadece mala yönelik suçlara kısmi pozitif etkili bulunmuştur. Ayrıca, işsizliğin adam öldürme üzerine etkisi diğer suçlar, özellikle mala yönelik suçlar yoluyla olduğundan fazla görüldüğü belirtilmiştir. (39)

Buraya kadar kısaca vermeye çalıştığımız teorilerden her biri araştırmamızın amacına ve yaklaşımına uygun olarak bazı faktörlere diğerlerinden daha fazla önem vermişlerdir. Bununla birlikte bazı noktalarda görüş birliğine de varmışlardır. Şiddet suçu olarak tanımlanan adam öldürme olaylarının bazı sosyal sınıfa mensup olanlarda, bazı bölgelerde diğer bölgelerden, bazı alt kültür gruplarında diğer gruplardan daha sık görüldüğü belirtilmiştir.

Noel Timms'e göre, sosyolojik yaklaşım çevrenin soyut görünümüleri hakkındaki olayların bir araya getirilmesinden ibaret değildir. Gelir düzeyi, meslek statüleri gibi gerçeklerin temelindeki sosyal ilişkileri incelemek gerekir. Sosyolojik yaklaşım sadece dış faktörlerle de sınırlı kalmamalı insanın iç dünyasının parçası haline gelen sosyal ilişkilerle de ilgilenmelidir. (40)

Sosyal problemlere sosyolojik yaklaşımda ilk ve en önemli adımın herşeyden önce sosyal problemlerin sosyal tanımlarını ve toplum üyelerinin haberdar olmadıkları toplumun yapısal problemlerini belirlemeye çalışmak olduğu kanısındayız.

ADAM ÖLDÜRENLERLE İLGİLİ BAZI SOSYOLOJİK DEĞERLENDİRMELER

Cinsiyet: Örnekleme dahil olan faillerin hepsi erkektir.

Suç İşleme Yaşı:

Hükümlülerin suç işleme yaşı ranjı 39 dur:

Gruplandığı zaman aşağıdaki dağılımı veren verilerin tablodan da görüldüğü gibi % 42.7 si 18-25 yaş grubunda bulunmaktadır.

(39) David Cantar and Kenneth C. Land. Unemployment and Crime Rates In The Post World War II. United States: A Theoretical and Empirical Analysis. Ame. Socio. Review. Volume 50, June 1985, s. 317-332.

(40) Noel Timms. A Sociological Approach to Social Problems. The Humanities Press, New York, 1967, s. 10-16.

TABLO 1 : ADAM ÖLDÜRME VE YAŞ

Suç İşleme Yaşı (X)	f (Sayı)	Yüzde %
14 - 17	32	14,10
18 - 21	48	21,14
22 - 25	49	21,59
26 - 29	31	13,66
30 - 33	18	7,92
34 - 37	23	10,13
38 - 41	5	2,20
42 - 45	12	5,29
46 - 49	7	3,08
50 - 53	2	0,88
	<hr/>	<hr/>
	n = 227	100.

Suç işlemenin en yoğun olduğu yaş grubu 22 - 25 yaş grubudur. Bu yaştan itibaren sayılarda zaman zaman görece artışlara rağmen düşme görülmektedir. Grubun suçluluk yaş ortalaması $\bar{x} = 26,32$ dir.

Meslek :

Adam öldürenlerin meslek dağılımı yapıldığında aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi çiftçi ve zanaatkarlar çoğunluğu teşkil etmektedirler.

TABLO : 2ADAM ÖLDÜRME VE MESLEK

Meslekler	Sayı	Yüzde %
Çiftçi	74	31,62
Zanaatkar	53	22,64
Esnaf	38	16,24
Memur	12	5,12
Şöför	12	5,12
İşçi	25	10,68
Öğrenci	7	2,99
İşsiz	13	5,55
	<hr/>	<hr/>
TOPLAM	234	100.

Üçüncü sırada esnaf yüzdesi gelmektedir.

Medeni Hal :

Hükümlere medeni halleri ile ilgili olarak sorulan çoktan seçmeli soruya alınan cevaplar gruplandığı zaman aşağıdaki dağılım elde edilmiştir.

TABLO : 3 ADAM ÖLDÜRME VE MEDENİ HAL

Medeni Hal	Sayı	Yüzde %
Hiç Evlenmemiş	81	34,76
Evli	130	55,79
Eşi Ölmüş	13	5,58
Boşanmış	9	3,86
TOPLAM	233	100.

Tablodan da görülebileceği gibi çalışma yaptığımız grubun yarısından fazlası evlidir. Eşi ölmüş ve boşanmış olanların bir kısmının da mahkûmiyet süresince bu olayları yaşamış olmaları evlilerin oranını daha da yükseltmektedir.

Aile Büyüklüğü :

TABLO : 4 ADAM ÖLDÜRME VE AİLE BÜYÜKLÜĞÜ

Ailedeki Kişi Sayısı	Sayı	Yüzde (%)
3 - 4	9	3,86
5 - 6	64	27,46
7 - 8	78	33,48
9 - 10	62	26,61
11 - 12	13	5,58
13 - 14	6	2,57
15 - 16	1	0,42
	233	100.

Aile büyüklüğü ailedeki çocuk sayısı, anne ve babanın toplamı olarak hesaplanmıştır. Birlikte yaşanan yakın akrabalar toplama dahil edilmemişlerdir.

Tablo 4'ün incelenmesi bize grubun % 60,6 sının 5 - 8 kişiden oluştuğunu göstermektedir. 5 kişiden az ve 12 kişiden kalabalık ailelerin oranı düşüktür. Ortalama aile büyüklüğü $\bar{x} = 7,74$ 'tür.

Aile büyüklüğü ile ailedeki suçluluk arasında ilişki hesaplandığında aile büyüklüğü ile ailedesuçlu olup olmaması arasındaki biserial korelasyon katsayısı $r_b = .101$ bulunmuştur.

Dini İnanç :

Dininizin gereklerini ne derece yerine getirirsiniz sorusuna alınan cevaplar çoğunluğun (222 kişinin) dini inanç olduğunu ortaya koymuştur. Bunların % 29,66'sı (70 kişi) muntazam ibadet ettiğini, % 34,81'i sadece cuma ve bayram namazlarını kıldıklarını ifade etmişlerdir. Dini inancı olduğunu fakat ibadet etmediğini söyleyenlerin oranı % 30,76, dini inancı olmadığını ifade edenlerin oranı da % 5,12 dir.

TABLO : 5 ADAM ÖLDÜRME VE DİN

Dininizin Gereklerini Ne Derece Yerine Getirdiniz?	Sayı	Yüzde %
Muntazam ibadet ederim	70	29,66
Sadece Cuma ve Bayram Namazlarını kılardım	80	34,18
Dini İnançım Var Fakat İbadet Etmezdim	72	30,76
Dini İnançım Yok	12	5,12
TOPLAM	234	100.

Ekonomik Durum :

Gerek hükümlünün kendi geçim durumu, gerekse ailesinin ekonomik durumu ile ilgili sorulardan elde edilen veriler, grubun % 57'sinin kazancının geçimi ile yeterli olduğunu, % 58,87'sinin ailesinin geçim sıkıntısı olmadığını göstermiştir. Sadece 89 kişi (% 38,52) kazancının geçimine yetmediğini, 95 kişi (% 41,12) ailesinin geçim sıkıntısı olduğunu ifade etmiştir.

Kişilerin geçim durumları ile daha önceki suçlulukları arasındaki ilişki hesaplanmış ve $\alpha = 0,05$ yanılma ile $S_d = 1$ için $X^2 = 0.358$ bulunmuş ve ekonomik yönden geçim durumu ve suçluluk birbirlerinden bağımsız değişkenler olarak saptanmıştır. Kişinin daha önce işlediği suçlar (özellikle adam öldürme ve öldürmeye teşebbüs) geçim durumundan bağımsızdır.

Öğrenim Durumu :

Öğrenim durumları ile ilgili soruya geçerli cevap veren 231 kişinin öğrenim düzeylerine göre sınıflandırılması yapıldığında % 58.87 (136 kişi) sınıfın ilköğretim mezunu, % 20.77 sınıfın (48 kişi) ortaokul mezunu olduğu görülmüştür. Sadece % 0.86 sınıfın üniversite veya yüksek okul mezunu, % 6.06 sınıfın (14 kişi) okur-yazar ama ilköğretim mezunu olmadığı belirlenmiştir. Geriye kalan % 9'luk kısmın lise mezunları ile lise ve dengi meslek okulu mezunları arasında dağıldığı saptanmıştır.

Hükümlülere ailelerinde başka suçlu olup olmadığı sorulmuş, alınan cevapların % 31,26'si (74 kişi) ailede suçlu var, % 68,38'i ise (164 kişi) ailede benden başka suç işlemiş olan yok şeklinde olmuştur.

Ailesinde başka suçlu olan kişilere ailesinde işlenen suçun türü sorulmuş % 63'5'i (47 kişi) adam öldürme, % 17,6'sı (13 kişi) yaralama cevabını vermişlerdir.

Arkadaş çevresinin suçlu olup olmadığı hususu da çalışma kapsamına alınmıştır. Hükümlülerin % 31,4'ü (75 kişi) arkadaş çevrelerinde suçlu kişi veya kişilerin bulunduğunu söylerken, % 68,6'sı (163 kişi) arkadaşları arasında suçlu olmadığını söylemişlerdir.

Arkadaş çevresinde de işlenen suçların % 86,7'si adam öldürme ve öldürmeye teşebbüs olarak bulunmuştur. Bu oranın % 74,7'si (56 kişi) adam öldürmelere, % 12'si de (9 kişi) yaralamaya aittir.

Arkadaş İlişkisi :

Soruya geçerli cevap veren 234 kişinin 224 ü arkadaşlarıyla genel olarak iyi geçindiklerini ifade etmişlerdir.

TABLO : 6 ADAM ÖLDÜRME VE ARKADAŞ İLİŞKİSİ

Arkadaşla Geçim	Sayı	Yüzde %
Genel olarak iyi geçinirdim	224	95,73
Hiç geçinemem sık sık kavga ederdim	10	4,27
TOPLAM	234	100

Daha Önceki Suçluluk Durumu :

Gruba daha önce başka bir suçtan ötürü tutuklanıp tutuklanmadıkları veya hüküm giyip giymedikleri sorulmuştur. Aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi çoğunluk daha önce başka bir suçtan tutuklanmamış veya hüküm giymemiştir.

TABLO : 7 ADAM ÖLDÜRME VE MÜKERRER SUÇLULUK

Eski Suçluluk Durumu	Sayı	Yüzde %
Tutuklandım	30	12,82
Hüküm Giydim	14	5,98
Ne tutuklandım ne hüküm giydim	185	79,00
Tutuklandım ve Hüküm Giydim	5	2,14
TOPLAM	234	100.

Sadece % 12,82'si daha önce başka bir suçtan ötürü tutuklanmış fakat hüküm giymemiştir. Daha önce tutuklanıp hüküm giyenlerin yüzdesi ise toplam içinde çok küçük bir kısım teşkil etmektedir.

Daha önce tutuklanan ve hüküm giyenlere hangi suçtan ötürü tutuklandıkları ve hüküm giydikleri sorulduğunda % 42,86'sı (21 kişi) adam öldürme suçundan, % 8,16'sı (4 kişi) kız kaçırma suçundan, % 8,16'sı (4 kişi) uyuşturucuya ilişkin suçlardan, % 28,57'si (14 kişi) orman açma, trafik suçu, kaçakçılık, tedbirsizlik, ruhsatsız silah taşıma, tehdit gibi suçlardan cevabını vermişlerdir. 6 kişi bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Öldürme olayında kullanılan aletin türü sınıflandığında aşağıdaki dağılım elde edilmiştir.

TABLO : 8 ADAM ÖLDÜRME VE KULLANILAN SİLAH DAĞILIMI

Olayda Kullanılan Alet	Sayı	Yüzde %
Ateşli Silah	138	59,48
Kesici Alet	69	29,74
Zehir	2	0,86
İp	1	0,43
Diğer	22	9,48
TOPLAM	232	100.

Tablodan görüldüğü gibi grubun yarısından fazlası ateşli silah kullanmıştır. Kesici alet kullanımı sıklığı ikinci sırada yer almaktadır.

Fallin suç aletinin türünün belirlenmesinin yanında mağdurun olay suçunda silahlı olup olmadığı, silahlı işe silahının türü de araştırılmıştır. Mağdur olay anında silah taşıyormuydu? sorusuna % 66,38'si (154 kişi) evet, % 33,62'si (78 kişi) hayır diye cevap vermiştir. Silah taşıyan 194 mağdurun % 74,02'si (114 kişi) ateşli silah, % 22,72'si (35 kişi) kesici alet, % 3,24'ü (5 kişi) ip, sopa veya bir başka öldürücü araç taşımaktadır. Hem mağdur hem fail açısından ateşli silah en sık taşınan ve kullanılan silah olma niteliğindedir.

Neden öldürdünüz, yaraladınız yada öldürmeye teşebbüs ettiniz? sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki şekilde gruplandırılmıştır.

TABLO : 9 ADAM ÖLDÜRME NEDENLERİ

Öldürme Nedeni	Sayı	Yüzde %
Namus Uğruna, Kısırçılık Nedeniyle	42	18,02
Kan Davası Nedeniyle	24	10,30
Arazi Anlaşmazlığı	42	18,02
Diğer	113	48,71
Cevapsız	11	4,74
TOPLAM	232	100.

Diğer kategorisine verilen cevaplar genelde o anda ortaya çıkan tartışma sonucu, sarhoşluk ve hakaret sonucu ortaya çıkan kavga, kumar borcu nedeniyle gibi ana başlıklarda toplanabilir.

Namus uğruna işlenen cinayetler çalışmamızda arazi anlaşmazlığı nedeniyle işlenen cinayetlerle aynı orana sahip bulunmuştur.

Çevrede suç işlemiş olanlara karşı tutum ve davranışların belirlenebilmesi için grup üyelerine sorulan soruya verilen cevaplar şu şekilde gruplandırılmıştır : Suçlulara çevre hiç bir şey olmamış gibi davranır diyenlerin yüzdesi en yüksek bulunmuştur (% 54,31 - 126 kişi). 50 kişi çevrenin suçu işlemiş olanları aralarına olmayacağını söylemiştir (% 21,55). 10 kişi artık çevre ona kız vermez derken (% 4,31), 15 kişi (% 6,47) suç işlemiş özellikle adam öldürmüş olan-

ların çevrede itibarının ortacağını belirtmiştir. Geriye kalanlar ona acınır, hor görülür, katil diye damgalanır cevaplarını vermişlerdir.

Cezanın ağır olması sizce insanların suç işlemesini engeller mi? sorusuna 67 kişi (% 28,88) evet, 159 kişi (68,53) hayır diye cevap vermiş geriye kalanlar 'planlanmış suçlarda engelleyici olabilir', 'eğitim engel olabilir', 'cezanın ağırlığı insanı daha saldırgan yapar' şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Bunlara ek olarak hükümlülerin % 86,21'ri (200 kişi) suç işledikleri zaman alabilecekleri cezaı bilmediklerini, % 13,79'u bildiklerini ifade etmişlerdir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bir çok suç türü için genç yaş negatif bir faktör olarak bulunmuştur. Suçluluğun maksimum düzeye ulaştığı yaşlar genelde 15-25 arasındır.

Çalışmamızda ortalama yaş $\bar{x} = 26.32$ olarak bulunmuştur. Diğer birçok suçlarda olduğu gibi adam öldürme suçunda da 18 - 26 yaşlar arası suç işleme olasılığının en yüksek olduğu yaşlardır. Çalışma sonuçlarımız, çalıştığımız grupta 22 - 25 yaş arasında suç oranının en yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Suçlarını çoğunluğunun genç yaşta işlemiş olduğu grubun meslek dağılımı % 31.62'sinin çiftçi olduğunu göstermiştir. Adam öldürenler arasında % 22.64 ile ikinci sırada zanaatkarlar gelmektedir. Tahminlerin aksine işsiz olanların oranı oldukça düşük ve memur ve şöförlerin oranına yakın bir değerdedir. Adam öldürmelerin kırsal kesimde sık görülmesi meslek dağılımında da böylece kanıtlanmış olmaktadır.

Ülkemizde özellikle kırsal kesimde evlenme yaşının düşüklüğü çalışmamızda da kendini göstermiş, hükümlülerin % 55,79'u 'medeni haliniz' sorusuna 'evli' cevabını vermişlerdir. Evlilik kurumu kişileri adam öldürmekten alıkoyan bir kurum olarak pek etkili görünmemektedir.

Grubun yarısından çoğu ne kendisinin ne de daha önce ailesinin geçim sıkıntıları olmadığını belirtmişlerdir.

Kişilerin geçim durumları ile daha önceki suçlulukları arasındaki ilişki de istatistiksel olarak anlamlı bulunmamış ve geçim durumunun adam öldürmeye etkisi olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Grubun öğrenim düzeyi ilkokul ağırlıklı olarak bulunmuştur. % 58.87 sinin ilkokul mezunu sadece % 0.86'sinin üniversite ve yüksek okul mezunu olduğu görülmüştür.

Adam öldürenlerin % 87,54'ünün 5-10 kişilik ailelere sahip oldukları saptanmıştır. Ailesinin kalabalıklığı ile ailedeki suçluluk arasındaki ilişki çok düşük, pozitif olarak bulunmuştur. Ailesinin kalabalık olmasının aile üyelerinin suç işlemesine etkisi pozitif fakat çok azdır. ($r_b = .101$)

Hükümlerin ailelerinin % 68.38'inde başka suçlu olmaması olayın aileden geçen kalıtımsal özelliği yada suçlu ortam etkisi olasılığını büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır. Buna ek olarak suçlu kişilerin arkadaş çevrelerinde de suçlular olduğunu söyleyenlerin oranı sadece % 31.4'tür. Bu hususlar incelediğimiz grupta gerek aile gerekse arkadaş çevresinde belirgin suçlu davranış kalıplarının varlığı ve önemli etkisi olduğunu kanıtlayamamaktadır. Arkadaş çevresinde suçlu kişilerin oranı düşük olmakla beraber suç işleyenlerin % 86.7'si adam öldürmüş veya öldürmeye teşebbüs etmişlerdir.

Hükümlüler genelde arkadaşlarıyla iyi geçindiklerini belirtmişlerdir. Çevresiyle geçimsiz olduğunu ifade edenlerin oranı sadece % 4,24'tür.

Grubun % 79'u daha önce başka herhangi bir suçtan ötürü tutuklanmamış ve hüküm giymemişlerdir. Kişilerin bir suçluluk kariyerine sahip oldukları, bu işi meslek edindiklerini söylemek mümkün değildir. Daha önce tutuklanıp, hüküm giyenlerin % 42.86'si adam öldürme suçu işlediklerini ifade etmişlerdir.

Ülkemizde silah taşıma geleneğinin sonucu olarak tahmin edileceği gibi adam öldürenlerin % 59,48'i olayda ateşli silah, % 29,74'ü kesici alet kullanmıştır. Failin silahlı olması yanı sıra, mağdurların % 66,38'inin olay anında silahlı ve silah taşıyanların % 74,02'sinin de ateşli silaha sahip oldukları görülmüştür.

M. Tezcan'ın çalışmasında kan davası sonucu öldürme nedenleri bazı kategorilerde toplanmıştır. Ekonomik nedenlerin başında toprak anlaşmazlıkları ve sınır anlaşmazlıkları, işsizlik, yoksulluk gelmektedir. (41)

(41) Mahmut Tezcan. **Kan Gütme Olayları Sosyolojisi**. A.Ü. Eğt. Fak. Yay. Ankara, 1972, s. 32-37.

Çalışma sonuçlarımıza göre, kan davası boyutlarına ulaşmasa da sınır, toprak ve su anlaşmazlıklarının, namus ve şeref için adam öldürme oranlarına yakın değerler olması meselenin önemini vurgulamaktadır.

Hükümlüler cezanın ağırlığının insanları suç işlemesini özellikle adam öldürmelerini engelleyici bir faktör olarak çok etkin olmayacağını düşünmekte olduklarını belirtmişlerdir. Coğunluğu karşılaştıkları durumda kendilerini adam öldürmek zorunda hissettiklerini belirtmişlerdir.

Çalışma sonuçlarımız arasında ülkemizde adam öldürme olayları konusunda belki en aydınlatıcı olanı çevrenin adam öldürenlere nasıl bir tavır aldığı sorusundan elde edilen bilgilerdir. Bu soruya grup üyelerinin % 54.31'i çevre hiç bir şey olmamış gibi davranır, diye cevap verirken % 6.47'si de buna ek olarak adam öldürenlerin namus ve şereflerini kurtarmış kişiler olarak çevrede itibarlarının artacağını ifade etmişlerdir.

Sulhi Dönmezer kültürün fonksiyonlarını açıklarken «kültür, insanların sosyal ihtiyaçlarının tatminini sistematize etmek için vardır. Böylece kültür grup hayatını düzenler ve grup içindeki ilişkilerde meydana çıkacak problemlerde, çözüm yolları getirmiş olur» diyor. (42)

Mevcut kültür içinde örf, adet ve inançlardan bazıları öç alma, namus ve şerefini kurtarma gibi davranışları teşvik edici hatta bir çok durumda zorlayıcı etkiler yapabilmekte böylece anti-sosyal davranışlara yol açmaktadırlar. Bu husus kan gütme olaylarında çok belirgindir.

Bazı biyolojik ve psikolojik özellikler yanında ailenin çocuklar üzerindeki bilinçsiz ve yetersiz kontrolü, çocuğun yetişme sürecindeki yanlış yönlendirmeler, öğrenim düzeyinin düşüklüğü, çevrenin kişinin kaybettiğini zannettiği prestijini yeniden kazanmak ve kırılan gururunu tamir etmek için sunduğu çözüm yolunun şiddete yönelik olması, silah taşıma geleneği, çevrede adam öldürenlere karşı katı itici bir tutumun olmayışı diğer sosyal faktörlere ek olarak bazı ekolojik özellikler, hızla artan hareketlilik, iç ve dış göçler, gecim sıkıntıları gibi ortak özellikler şeklinde belirginleşmektedir.

(42) Sulhi Dönmezer. **Sosyoloji**. Gen. 8. Baskı. Savaş Yay. Ankara 1982, s. 210.

aÇalışma grubumuz bu faktörler yanında kısaca çocuğun genç yaşta su işlemiş evli, öğrenim düzeyi düşük, genelde dini inancı olan, daha önce suç işlememiş çok çocuklu ailelerden gelen, çiftçi kişiler olarak tanımlamak mümkündür.

Özellikle kırsal kesimde, cezaların ağırlığına rağmen adam öldürmenin çatışma çözmede bir araç olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bir suç alt kültürü yerine genel kültürün adam öldürmeyi kişisel problemleri çözmede bir yol olarak üyelerine benimsetmesi olayın en önemli boyutu olarak görünmektedir.

KAYNAKLAR

1. Blau, R.J. and M. Blau. The Cost of Inequality: Metropolitan Structure and Violent Crime. *Ame. Socio. Review.* 1982, Vol. 47 (Febuary).
2. Bonger, W.A. *Criminality and Economic Conditions* Little Biown and Comp., Boston, 1916.
3. Cantar, D and K.C. Land Unemployment and Crime Rates In the Post world War II United States: A Theoretical and Emprical Analysis. *Ame. Socio. Review.* Vol. 50., June 1985.
4. Clinord, M. *Cociology of Deviant Behavior.* Holt, Rinehard and Winston Ine., New York, 1968.
5. Dönmezer, S. *Kriminoloji*, İst. Hukuk Fak. Yay. 6. Basım, 1981.
6. Dönmezer, S. *Sosyoloji Savaş Yayınları*, Gen. 8. Basım, İstanbul 1982.
7. Ellis, A and J.M. Gullo. *Murder and Assasination.* Lyle Stuart Comp., New York, 1971.
8. Hery, A and J.F. Short. *Suicide and Homicide* The Fiee Press, New York 1954.
9. Knudten, R.D. *Crime In A Complex Society. An Introduction to Criminology.* The Dorsey Press, Illinois, 1970.
10. Nirun, N. Sosyal Sistemlerde Sapmalar. *Araştırma VIII.* 1970'den ayrı basım. A.Ü. Basımevi, Ankara, 1972.
11. Sutherland E.H. *The Principles of Criminology.* J.B. Lippincott and Comp., Phieateyhia, 1960.
12. Tezcan, M. *Kan Gütme Olayları Sosyolojisi*, A.Ü. Eğt. Fak. Yay., Ankara, 1972.
13. Timms, N. *A Sociological Approach to Social Problems* The Humanities Press, New York, 1967.
14. Tittle, C.R. Social Class and Criminal Behavior: A Critique of the Theoretical Foundation. *Social Forces*, Vol. 62.2, December 1983.
15. Wilkinson, K.P.A. Research Note On Homicide and Rurality. *Social Forces*, Vol. 63 : 2, December 1984.
16. Wilkinson, K.P., Rurality and Patterns of Social Disruption. *Rural Sociology*, Vol. 49. No : 1, Sqring 1984.
17. Wolfgang, M.E. *Studies In Homicide.* Harper and Row, New York, 1967.